

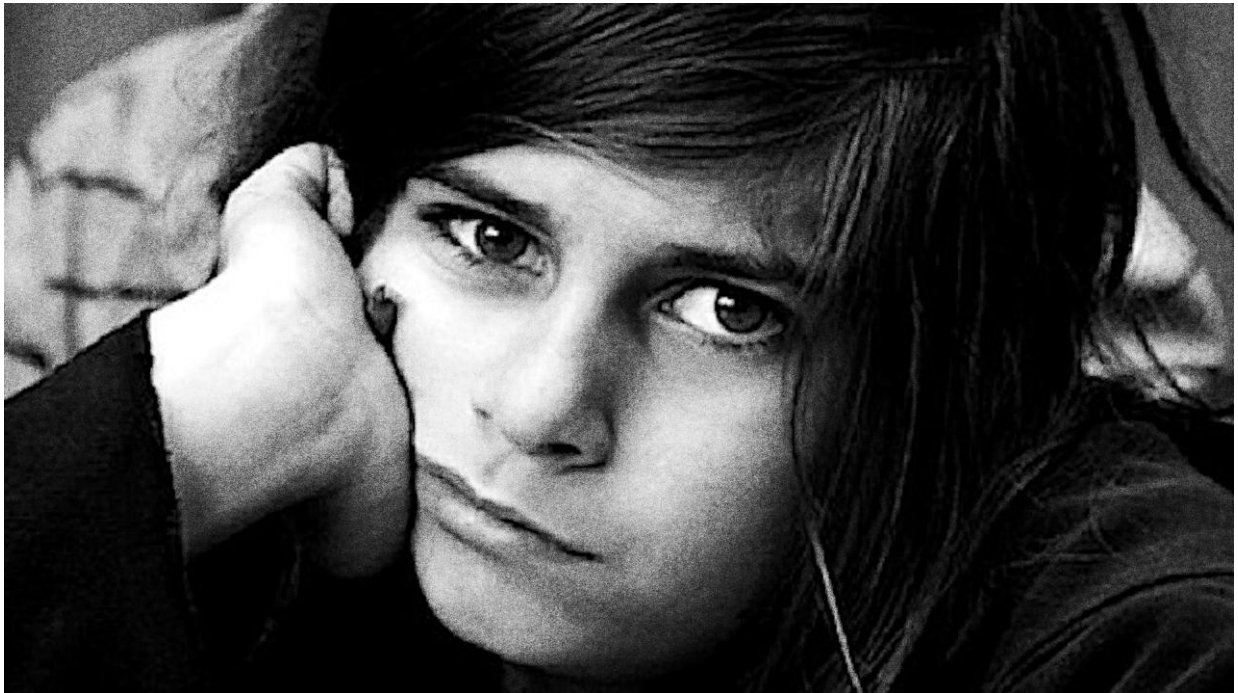
Kolodvorska 13
1000 Ljubljana
Slovenija
T: +386 1 239 22 13
F: +386 1 239 22 16
E: info@kinodvor.org
www.kinodvor.org

Kinodvor.
Mestni kino.

Svobodna šola Approaching the Elephant **12+**

pedagoško gradivo

avtorici Petra Gajžler, Nuša Drinovec Sever

kazalo

uvodna beseda	3
o filmu	3
filmografski podatki.....	3
krajša vsebina.....	4
daljša vsebina.....	4
zanimivosti.....	6
o avtorici	7
iz prve roke	7
kritike.....	9

izhodišča za pogovor po filmu	11
svobodna šola – konvencionalna šola	11
šolska pravila	12
učitelji in učenci	13
dokumentarni film	15
kontekst filma	16
alternativne oblike šolanja v Sloveniji	16
kratak opis svobodne demokratične šole	17
iz prve roke: moja izkušnja z ogledom filma z učenci	17
priprava učencev na ogled filma	17
pogovor	17
dodatne dejavnosti.....	20

Kinodvor dovoljuje in spodbuja nadaljnjo uporabo gradiva v filmsko-vzgojne namene. Veseli bomo vaših odzivov, poročil o uporabi, konkretnih učnih priprav na film, predlogov in pripomb. Gradivo je oblikovano kot pomoč staršem ali strokovnim delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Za vse druge uporabe nam pošljite pisno prošnjo na kinobalon@kinodvor.org.

Kolofon | **Svobodna šola** • Gradivo za učitelje in starše Kinobalon • Avtorici: Petra Gajžler (*Vsebina filma* in *Izhodišča za pogovor po filmu*) in Nuša Drinovec Sever (*Kontekst filma* in *Iz prve roke: moja izkušnja z ogledom filma z učenci*) • Uredila: Barbara Kelbl • Jezikovni pregled: Mojca Hudolin • Slikovno gradivo iz filma **Svobodna šola**: Demiurg/arhiv Kinodvora • Izdal v elektronski obliki: Javni zavod Kinodvor, 2016

uvodna beseda

Svobodna šola je dokumentarni film o alternativni obliki zasebnega šolanja, kjer so otroci soudeleženi pri oblikovanju šolskih pravil, se učijo izključno o stvareh, ki jih zanimajo, in nihče ne preverja njihovega znanja, niti jih ne ocenjuje. Režiserka Amanda Rose Wilder je spremljala prvo šolsko leto ene izmed svobodnih šol v Združenih državah Amerike in nam omogočila vpogled v njeno delovanje. Dokumentarec ponuja številna izhodišča za razmislek o (ne)uspešnosti takega poskusa »svobodnega« načina izobraževanja ter o prednostih in slabostih v primerjavi s konvencionalnim šolskim sistemom.

Pedagoško gradivo vsebuje osnovne podatke in zanimivosti o filmu, izhodišča za pogovor po filmu ter opis izkušnje gledanja filma z učenci.

o filmu

filmografski podatki

slovenski naslov **Svobodna šola**

izvirni naslov **Approaching the Elephant**

država produkcije ZDA

leto produkcije 2014

tehnični podatki DCP, 89 minut

jezik v angleščini s slovenskimi podnapisi

režija Amanda Rose Wilder

fotografija Amanda Rose Wilder

montaža Robert Greene

produkcija Jay Craven, Robert Greene, Amanda Rose Wilder

distribucija Demiurg

festivali in nagrade Nagrada vzhajajoč filmski pogled – Camden. Najboljši film v mednarodni kategoriji – DocAviv, Tel Aviv. True/False Film Festival, Columbia, ZDA. Rio de Janeiro. New Orleans. CPH:DOX, Kopenhagen. Rotterdam. FDF, Ljubljana.

krajša vsebina

V dokumentarnem filmu **Svobodna šola** lahko spremljamo na novo ustanovljeno svobodno šolo. V njej se otroci učijo, o čemkoli si želijo, in nihče ne preverja njihovega znanja, hkrati pa predlagajo in sprejemajo šolska pravila na skupinskih demokratičnih sestankih, kjer naj bi bili odrasli in otroci enakovredni udeleženci. V času trajanja šolskega leta se otroci večkrat znajdejo v konfliktnih situacijah med seboj in z učitelji, spore pa bolj ali manj uspešno rešujejo na nujnih sestankih.

daljša vsebina

V filmu skozi enoletno spremljanje šolskega vsakdana spoznamo delovanje ene izmed na novo ustanovljenih ameriških svobodnih šol. Ravnatelj Alex Khost je ustanovil svobodno šolo Teddy McArdle (Teddy McArdle Free school) na podlagi slabih izkušenj v javnem izobraževalnem sistemu, kjer – kot pravi – se je učil o stvareh, ki ga niso zares zanimale, hkrati pa je bil tudi žrtev šolskega medvrstniškega nasilja. Za razliko od javnega šolstva si otroci na tej svobodni šoli dnevni urnik sestavijo popolnoma sami. V šoli lahko počnejo praktično karkoli – lahko se izobražujejo, ustvarjajo ali pa se samo igrajo. Nabor šolskih predmetov, med katerimi bi lahko mladi učenci izbirali, ni vnaprej pripravljen, ampak ga sproti predlagajo učitelji in učenci, ki tudi vodijo nekatere šolske ure ali delavnice. Ena izmed najbolj karizmatičnih in za svoja leta izjemno zrelih učenk, Lucy, ki je v dokumentarcu v ospredju, izrazi željo po več predavanjih, vendar pa v filmu takih učnih ur, ki bi jih izvajali učitelji, ne opazimo prav veliko. Otroci večino časa ustvarjajo na različnih delavnicah, kjer jim učitelji nudijo pomoč in podporo, ali pa so prepuščeni sami sebi.

Učenci poleg organizacije pouka narekujejo tudi skoraj vsa pravila šolskega reda. Na skupinskih neobveznih demokratičnih sestankih mladi in učitelji enakovredno predlagajo pravila, o katerih glasujejo, in jih nato na podlagi glasov večine sprejmejo ali zavrnejo. Učenci se posredno preko sestankov učijo argumentirati svoja stališča in spoštljivo poslušati argumente udeležencev, ki imajo drugačno mnenje. Poleg rednih demokratičnih sestankov imajo tudi t. i. nujne sestanke, ki delujejo po istem principu kot demokratični, le da so v prvi vrsti namenjeni reševanju konfliktnih situacij, posledično pa tudi uveljavljanju novih pravil, ki se izkažejo kot potrebna. Ravnatelj šole Alex je prisoten na vsakem sestanku in skrbi, da debate potekajo konstruktivno in argumentirano, vendar pa vsi sestanki niso uspešni. Nekatere zadeve

namreč ostanejo nerazrešene in na trenutke se zdi, da nujni sestanki nimajo takšne veljave, kot bi jo morali imeti. Številni učenci imajo namreč težave s spoštovanjem odločitev, ki so bile na sestankih sprejete, saj velikokrat po ravnokar končanem nujnem sestanku skličejo še en sestanek, da bi spremenili odločitev, ki je bila sprejeta na prejšnjem.

Alex na začetku filma učencem razloži, da bodo vsa šolska pravila sprejemali skupaj, vendar pa se sčasoma izkaže, da ni tako. Nekatera pravila so bila določena že na samem začetku s strani cerkve – lastnice prostorov, v katerih se šola nahaja. Zdi se, da so bili nekateri učenci s tem seznanjeni šele med šolskim letom ob eni izmed konfliktnih situacij, ko je Alex uveljavil eno izmed pravil lastnika prostorov in ne pravila, ki so ga sprejeli skupaj na sestanku. Alex je pri tem naletel na neodobravanje nekaterih učencev. Lucy je celo izpostavila, da tako dejanje ni v skladu z načinom sprejemanja pravil, kakršen jim je bil predstavljen na začetku šolskega leta, in s tem opozorila na nekonsistentnost Alexovih izjav.

Sčasoma se konfliktna situacija stopnjuje in s tem tudi sklicevanje nujnih sestankov. Situacija na šoli postaja vse bolj kaotična, avtoriteta vodstva šole pa počasi in vztrajno kopni. Alex in ostalo vodstvo imajo težave s sprejemanjem odločitev in tudi sami večkrat podvomijo, ali šolo uspešno vodijo. Dobimo občutek, da niso dobro premislili, kaj vse se lahko zgodi v šolskem letu, in da na trenutke ne vedo, kako bi se v določeni situaciji odzvali. Nemalo preglavic jim povzroča predvsem problematičen učenec Giovanni, ki krši šolska pravila in pogosto ne spoštuje ostalih udeležencev svobodne šole – niti sošolcev niti učiteljev. Vidno obupani Alex proti koncu šolskega leta celo zagrozi z odstopom z mesta ravnatelja, če na sestanku ne bodo izglasovali izključitve Giovannija. Kot odrasla oseba se zateče k nezrelemu čustvenemu izsiljevanju in manipuliranju z učenci, kar je za človeka na njegovem položaju nesprejemljivo. Vseeno mu uspe. Učenci na sestanku z večino glasov izključijo Giovannija, Alex pa ostane na šoli.

Ob koncu šolskega leta Alex in ostali pedagogi evalvirajo preteklo obdobje in razpravljajo o morebitni prihodnosti njihove svobodne šole. Vsem je jasno, da si nihče od njih ne želi še enega takega šolskega leta. Strinjajo se, da bi za uspešno vodenje svobodne šole potrebovali večletne izkušnje; naslednje leto bi jih lahko nadomestili s svetovalci, ki te izkušnje imajo, in z zunanji strokovnimi sodelavci. Ohranjajo pa optimizem, da je projekt vredno nadaljevati.

zanimivosti

Po svetu je skoraj tristo t. i. svobodnih šol, manjših izobraževalnih ustanov, v katerih je pouk prostovoljen, spontan, pravila pa nastajajo sproti; učitelji in učenci jih izglasujejo po demokratičnih načelih. Šola Teddy McArdle je bila ena takšnih. Leta 2012 je nastala v New Jerseyju, a je po odprtju delovala le eno šolsko leto, potem pa je zaprla svoja vrata. Razen nekaj preprostih varnostnih pravil so učitelji in učenci o vseh stvareh odločali skupaj. Na sestankih so predlagali pravila in jih z demokratičnim glasovanjem sprejeli ali zavrnili. Nekaj primerov njihovih predlogov (<http://approachingtheelephant.com/rule-proposals/>):

»Udrasli morjo sodelvat pr puspravlanju ob 14:30.«

»Tisti, ki so izvoljeni za delilce domačih nalog, dodelijo domačo nalogo tistim, ki želijo domačo nalogo. Če je nekdo dobil domačo nalogo in je ni opravil, se delilec domačih nalog odloči, ali bo tej osebi še naprej dajal domače naloge.«

»Mislim da bi moral rastrelit steno u sobi za umetnost, da bomo mel več prostora.«

»Predlagam, da določimo dan, ko bomo na šoli prespali (ne vem, kateri dan bi to bil).«

»Nihče nima pravice, da drugemu brez razloga omeji svobodo gibanja ali izražanja.«

»Šolski kavč je namenjen le sedenju/branju ali ležanju in ni igrača za skakanje.«

»Igrače, ki uporabljajo tekočino (na primer vodni baloni ali pištole) v šoli ne smejo biti uporabljene.«

»Na šoli ne bo video igrice.«

»Na šoli lahko imamo video igrice.«

»Ljudje morajo vedno pobrati špičaste stvari (kot so žebli ali risalni žeblički). Če kakšno najdejo, jo morajo pospraviti tja, kamor spada.«

»Odrasli ne smejo nadlegovati otrok in jim groziti. Odrasli se morajo še posebej dobro zavedati, da jih otroci dojemajo kot ljudi z veliko moči in vpliva, zato morajo biti še posebej pazljivi.«

o avtorici

Amanda Rose Wilder je v New Yorku živeča ameriška režiserka. Sprva se je ukvarjala s pisanjem poezije, nato pa jo je začel zanimati film. Oboje je združila v diplomski z naslovom 'Poetični dokumentarec in dokumentarna pesem', za katero je posnela nekaj poetičnih dokumentarcev ter preučila dokumentarni impulz v poeziji nekaterih ameriških avtorjev. Kot druga kamermanka je sodelovala pri dokumentarcih Alberta Mayslesa in pisala članke za različne filmske publikacije. **Svobodna šola** je njen prvi celovečerec.

iz prve roke

*»Naslov filma izvira iz pripovedke o šestih slepih ljudeh, ki otipajo slona, in čeprav tipajo isto žival, si slona vsak predstavlja po svoje. V kratki zgodbi **Teddy J. D. Salingerja**, po kateri je šola poimenovana, genialnega otroka Teddyja nekdo vpraša, kako bi spremenil izobraževalni sistem. Teddy ob tej zgodbi pojasni, kako bi ravnal z otroki: vsakemu od njih bi omogočil, da pristopi k živali in oblikuje lasten koncept slona.«*

»Zame to ni toliko film o svobodnih šolah; je film o posamezniku, o določenih posameznikih. Tema svobodne šole je bolj kontekst oziroma okvir. Eden mojih glavnih ciljev je bil prikazati, kako zapleten je lahko otrok, celo sedemletnik.«

»Vzorec svobodne šole učencem omogoča samouresničevanje, ki v drugih šolah ni mogoče. Zares lahko izrazijo svojo osebnost. Kot filmska ustvarjalka si prizadevam iskreno prikazati ljudi, njihovo celovito podobo, vključno z vsemi posebnostmi in pomanjkljivostmi, bi lahko rekli, ampak dobronamerno. Filma sem se lotila, ker me je zanimal pojav svobodnih šol, potem pa sem ugotovila, da lahko upodobim to neverjetno družbeno dinamiko, te kompleksne osebnosti. Vzorec je postal sredstvo za doseg cilja, kontekst za zgodbo, ki sem jo želela osvetliti.«

*»Mislim, da ima film manj skupnega z drugimi filmi o šolah kot s tistimi o otrocih in situacijah, v katerih jim je dovoljeno sprejemati svobodne odločitve, kar se dogaja predvsem onstran šolskih zidov. To so filmi kot **Pixote: A lei do mais fraco** (Hector Babenco, 1981), **Streetwise** (Martin Bell, 1984) in **Children Underground** (Edet Belzberg, 2001). Zanimivo je, da so vse to filmi o otrocih z ulice. Očitno smo tam vajeni gledati svobodne otroke. Mislim, da se delo navezuje tudi na filme o alternativnih skupnostih, kot*

sta Warrendale (Allan King, 1967) in Asylum (Peter Robinson, 1972), kjer gledalec spoznava nove metode, uporabljene zdaj na pravi in zdaj na napačen način. Mislím, da je to za gledalca dobra pozicija. /.../ Z Robertom Greenom sva želela zgodbo zgraditi tako, da bi ljudi pritegnila in da bi lahko, kolikor je to le mogoče, prišli do lastnih zaključkov. To ne pomeni, da midva nimava svojega mnenja, a vedela sva, da lahko veliko pridobiva, če ljudem pustiva prostor za razmislek. Menim, da je tak način dela spoštljiv tako do nastopajočih v filmu kot do gledalcev.«

- Amanda Rose Wilder, režiserka

kritike

»**Svobodna šola** deluje kot lakmusov papir: tam, kjer bo en gledalec videl očitno podporo sicer pomanjkljivemu, a nujno potrebnemu šolskemu modelu, bo nekdo drug videl ponesrečen, celo neodgovoren utopični projekt, Gospodarja muh v kleti neke cerkve v New Jerseyju. /.../ Otroške osebnosti so izjemne, predvsem v dramatičnem jedru filma, ko nadzor nad učno uro prevzame razposajeni, karizmatični nadlegovalec, čigar razmršena griva v kombinaciji s črno-belo filmsko fotografijo v misli priključuje Truffautovega **Divjega otroka** (*L'enfant sauvage*, 1970).«

- Nick Pinkerton, *Sight & Sound*

»Kot študija primera demokratičnega načina izobraževanja je film pričakovano fascinanten: napake in odlike gibanja svobodne šole so podane z jekleno novinarsko temeljitostjo. Bolj preseneti, da se ta nepristranska obravnava odvija v obliki vznemirljive drame. /.../ Wilderjevo so primerjali s Frederickom Wisemanom in njen pristop k dokumentarni formi zares odlikuje podobna sofisticiranost. Toda njena snov v sebi nosi redko videno intenzivnost in Wilderjeva, modra in prebrisana režiserka, to napetost s pridom izrablja. Kar nastane, bi skoraj lahko bil nov žanr: dokumentarna grozljivka. /.../ Rezultat je tako intenziven portret najstniškega nereda in moči, da se film pogosto zdi kot predmestna različica Gospodarja muh. /.../ Ne mine dolgo, preden se svoboda sesiri v kaos, film pa prav iz te turbulence izčrpa večino svoje visceralne moči. Wilderjeva ves čas ostaja na okopih, tiho opazuje in modro pušča gledalcem, da ocenijo uspeh tega primera alternativnega načina izobraževanja, ne da bi v film eksplicitno vnašala lastno sodbo.«

- Calum Marsh, *The Village Voice*

»Ideje **Svobodne šole** je seveda mogoče prenesti na mnoga zunajšolska področja. Toda film je v prvi vrsti zanimiv kot študija porajajoče se skupinske dinamike; pomenljivo je, da otroci in njihovi učitelji niso nikoli prikazani onstran šolskih zidov. To je socialna interakcija v najčistejši obliki. Dejstvo, da gre za otroke, le nekoliko poveča distanco.«

- Ben Kenigsberg, *The A.V. Club*

»Film ne sodi o tem, ali je takšen način šolanja dober ali slab, učinkovit ali neučinkovit. Prikaže tako nekaj pozitivnih primerov spodbujanja k samostojnemu mišljenju in učenja nujnosti empatičnega vrednotenja dejanj drugih, razkrije pa tudi hudo problematična mesta

institucije brez vnaprej določene strukture. Vsekakor ponuja provokativno izhodišče za debato o različnih vzgojnih in izobraževalnih stilih.«

- Špela Barlič, *Pogledi*

»Amanda Wilder v središče pripovedi zlagoma postavi konflikt, ki se razvije med šolsko skupnostjo in Jiovannijem, njenim najbolj samosvojem in problematičnim članom. Zaradi tega osredotočenja postane film predvsem obravnava razpršitve avtoritete v šolski ustanovi, kjer pooblastila za oblikovanje učnega načrta, urejanje medsebojnih odnosov in kaznovanje niso prenesena le na (odrasle) učitelje in upravitelje. /.../ Tisto, kar je v filmu vidno, si zasluži tako vidnost kakor poglobljen razmislek.«

- Dušan Rebolj, *Nedeljske novice*

»Otrok je preprosto preveč, toda svoje moči se zavedajo – in če bodo vso to anarhično energijo in vso to eksperimentalno nevrozo odnesli naprej, v zrelejša leta, bodo lahko alternativa družbi, ki slavi le varnost, disciplino in asimilacijo. ZA.«

- Marcel Štefančič, jr, *Mladina*

izhodišča za pogovor po filmu

svobodna šola – konvencionalna šola

Poznamo različne vzgojno-izobraževalne sisteme, ki se med seboj razlikujejo po tem, kako razumejo otroka in kaj želijo s svojo metodo šolanja doseči. Na svobodni šoli, ki jo vidimo v filmu, so si kot cilj postavili, da želijo vzgojiti srečnega, razmišljujočega in spoštljivega posameznika, ki bi med šolanjem odkrival svoje interese. Zato upoštevajo otrokove želje glede šolskega predmetnika, urnika in šolskega reda, ki ga učenci soustvarjajo. Za razliko od konvencionalne šole, ki v ospredje postavlja učenje določenega kanona znanja z ocenjevanjem in kjer so šolska pravila sprejeta s strani vodstva, učenci na svobodni šoli sami sestavijo svoj šolski vsakdan, kar je velik izziv tako zanje kot za vodstvo šole. Svobodna oblika šolanja namreč na eni strani ponuja odlično možnost za izpopolnjujoče in celostno izobraževanje posameznika, vendar se lahko zaradi nedorečenih ohlapnih struktur, ki sicer dajejo možnost izobraževalnega presežka, v kombinaciji z neizkušenostjo in slabim vodenjem toliko prej ujame v lastno past svobode.

Otroke povprašajmo, kakšna se jim je zdela svobodna šola in kje vidijo razlike in podobnosti z njihovo šolo. Kaj je cilj ene in druge šole?

Vam je všeč, kako je zastavljen pouk na vaši šoli? Bi kaj spremenili? Vam je všeč, kako je zastavljen pouk na svobodni šoli? Kaj poudarjajo in katerih veščin se učijo? Bi kaj spremenili? Bi kaj iz urnika svobodne šole vključili tudi v vašo šolo (recimo rezbarjenje ...)?

So se vam zdele katere izmed veščin, ki so se jih učenci na svobodni šoli učili, tudi nevarne? Katere?

Kaj menite o tem, da na svobodni šoli ni preverjanja znanja in ocenjevanja? Se vam zdi to prednost ali morda v tem vidite tudi kakšne pasti? Če v šoli ne bi dobivali ocen, bi se učili enako, več ali manj?

Spoznali ste izsek delovanja svobodne šole – bi si jo želeli obiskovati? Zakaj da, zakaj ne?

Ali radi obiskujete vašo šolo? Zakaj da, zakaj ne?

Ena izmed otrokovih pravic je pravica do osnovnega šolanja. Se vam zdi pomembno, kakšno je to šolanje? Zakaj? Bi po vašem mnenju morala to biti izbira staršev ali otrok?

Se vam zdi, da so otroci, ki obiskujejo svobodno šolo, bolj svobodni od otrok, ki obiskujejo običajno osnovno šolo? Argumentirajte zakaj.

Ali svobodna šola vzgoji bolj svobodne posameznike kot konvencionalna šola? Se vam zdi svobodna oblika šolanja v kakršnemkoli pogledu omejujoča za posameznika, bodisi med šolanjem ali po končanem šolanju?

Se vam zdi izraz »svobodna« šola primeren? Kdo je svoboden v tej šoli? So to otroci, odrasli ...? Zakaj?

Kaj za vas v šolskem kontekstu pomeni biti svoboden?

Je bila svoboda komu izmed protagonistov kdaj omejena? Komu in zakaj?

šolska pravila

Eno izmed načel svobodne šole je, da učenci sodelujejo pri postavljanju šolskih pravil; nekatera so bolj, druga spet manj smiselna in uporabna, predvsem pa so izvirna in se precej razlikujejo od pravil konvencionalnih javnih šol. Poglejte pravila šolskega reda na vaši šoli. Katera pravila imate zapisana?

Se vam vsa od naštetih pravil v vašem šolskem redu zdijo smiselna ali se vam zdijo katera odveč? Komu so namenjena in na kaj se nanašajo (pravila pri pouku ali vedenje v šoli)?

Kako uresničujemo pravila? Ali jih znamo uresničevati? Kdo postavlja šolska pravila na vaši šoli? Kakšni so ukrepi oz. posledice, če ne spoštujemo šolskega reda?

Koliko časa je v vašem razredu namenjeno reševanju konfliktnih situacij, obravnavi kršenja šolskega reda? Kdaj to počnete v razredu?

Naštejte nekaj pravil, ki veljajo v svobodni šoli v filmu. Kakšna so se vam zdela? Katero pravilo bi v svobodni šoli predlagali vi?

Kdo vse in na kakšen način so postavljali pravila? Komu so pravila namenjena? Kakšen se vam je zdel način postavljanja pravil? Dober, slab, zakaj? So se vam zdela vsa pravila smiselna?

Lucy je izpostavila, da vseh pravil ne postavljajo učenci – nekatera veljajo, ne da bi o njih sploh glasovali. Otroke vprašajmo, katerih pravil na svobodni šoli niso postavili učenci. Kdo jih je in s kakšnim namenom? Je to po vašem mnenju še vedno v skladu z načeli svobodne šole? Kako se na situacijo odzove Lucy, ki je opozorila na ta problem?

Ali so pravila uresničevali? Kaj se zgodi, ko kršijo pravila? Kdo nadzoruje kršitve pravil na svobodni šoli? Kdo bi jih po vašem mnenju moral nadzorovati? Kdo to počne na vaši šoli?

Kako rešujejo konfliktno situacije?

Poskusite tudi v vašem razredu spregovoriti o pravilih vašega šolskega reda (katera pravila v njem so smiselna, katera bi opustili, katera dodali in kako bi dosegli njihovo spoštovanje ...) na način, ki je bil predstavljen v filmu – torej tako, da sami demokratično določite pravila debate: kdo je tisti, ki bo vodil pogovor, kako in koliko časa ima vsak od govorcev na voljo, na kakšen način boste rešili kršitve in konflikte v pogovoru, kako boste dosegli zastavljeni cilj pogovora ...

učitelji in učenci

V ospredju dokumentarca so trije protagonisti – Alex, Lucy in Giovanni, skozi katere fragmentirano spoznavamo delovanje svobodne šole. Alex živi za idejo svobodne šole in pri tem izhaja tudi iz svoje osebne izkušnje, vendar pa mu vodenje povzroča, kar nekaj težav; verjetno zaradi pomanjkanja izkušenj z vodenjem takšnega tipa izobraževalne institucije ni predvidel nekaterih možnih zapletov. Največ težav mu povzroča Giovanni, ki ne upošteva skupnih šolskih pravil. Giovanni se na šoli velikokrat dolgočasi, ali pa se nad nečim navduši samo za kratek čas in hitro izgubi motivacijo. Poleg tega se v šoli večkrat vede nasilno. V času trajanja šolskega leta smo nekajkrat opazili, da so ga učitelji in Alex opozorili glede neprimerne vedenja, vendar pa niso začeli reševati situacije, niso mu namenili pozornosti, ki jo je skozi svoja dejanja morda iskal. Lucy, ki je se je z Giovannijem zblížala bolj kot ostali sošolci, se izkaže za zelo zrelo in razmišljujočo deklico, ki s prodornimi vprašanji večkrat postavi pod vprašaj delovanje svobodne šole.

Otroci naj primerjajo naravo odnosov med učenci in učitelji na svoji šoli z odnosi na svobodni šoli. Ob tem si naj pomagajo s prizori iz filma.

Se vam zdi Alex dober učitelj? Zakaj da, zakaj ne? Izpostavite njegove vrline in pomanjkljivosti.

Kakšna je vloga učitelja v svobodni šoli? Kakšna je bila Alexova vloga? Kakšna je bila vloga ostalih pedagogov?

Bi kdaj ravnali drugače kakor Alex? V katerem prizoru?

Je Alex dovolj dobro poznal idejo svobodne šole? Kako uspešno je uresničeval načela svobodne šole? Zakaj se je zavzemal za svobodno šolo?

Kakšen je odnos otrok do Alexa? Kakšen je odnos med Giovannijem in Alexom?

Je po vašem mnenju Alex kot ravnatelj dobro vodil svobodno šolo? Je bil kdaj v dilemi glede vodenja šole? V katerih trenutkih? Kaj se je takrat spraševal in kako ravnal?

Kakšni so odnosi med učenci? Kakšen pa med Giovannijem in Lucy? Primerjaj jih.

Je bilo v svobodni šoli kaj nasilja? Se je kakšno nasilje ponavljalo? So morebitno nasilje obravnavali in situacijo razrešili na sestanku?

Kakšen odnos so imeli otroci do Giovannija? Zakaj so učenci rekli, da Giovannija pogrešajo, ko je bil izključen za dva tedna? Tudi ob izključitvi so ga nekateri zagovarjali. Zakaj?

Kaj menite o izključitvi Giovannija? Ali je upravičena? Zakaj da, zakaj ne? Se vam zdi, da so uspešno rešili to situacijo? Kaj bi vi naredili?

Alex pred izključitvijo Giovannija postavi učence pred odločitev: ali na šoli ostane on ali Giovanni. Otroke povprašajmo, kakšna se jim je zdela ta situacija in kakšno Alexovo ravnanje. Kakšen je odziv otrok na Alexov ultimatum?

Kako se učenci pogovarjajo med seboj na sestankih in kako zunaj njih? Kako poteka dialog med njimi? Ali so bili vsi sestanki uspešni? Otroci naj izpostavijo prizor uspešnega sestanka in (v njihovih očeh) manj uspešnega.

Kakšne načrte ima Alex s svobodno šolo v prihodnosti?

dokumentarni film

Režiserka je svobodno šolo in njeno delovanje observacijsko dokumentirala skozi tri protagoniste in njihove značaje, prostor dogajanja pa je zamejila izključno na šolo, s čimer se je osredotočila le na en umeten kontekst, znotraj katerega protagonisti preživijo le del svojega časa. V ospredju so večkrat bližnji kadri obrazov, ki omogočajo identifikacijo s protagonisti, hkrati pa nas včasih oropajo konteksta okoli njih. Režiserka torej vedno znova usmerja naš pogled na glavne osebe in ne toliko na šolo kot celoto. Po drugi strani pa je dokumentarec sestavljen iz surovih črno-belih posnetkov brez naracije, kar ustvari občutek nepristranskosti dokumentiranega.

Kaj je dokumentarni film in katere so njegove značilnosti?

Kaj so značilnosti observacijskega/opazovalnega dokumentarca? Naštejte še ostale tipe dokumentarnih filmov, ki se jih spomnite.

Zakaj mislite, da se je režiserka odločila za vlogo pasivne opazovalke?

Zakaj mislite, da se je režiserka odločila posneti film v črno-beli tehniki? Ima odsotnost barv kakšen učinek na gledalca?

Je v filmu prisotna glasba? V katerem prizoru in kakšen učinek ima?

kontekst filma

Nuša Drinovec Sever (prof. slovenščine in dipl. slovenistka)

alternativne oblike šolanja v Sloveniji

Z osamosvojitvijo Republike Slovenije leta 1991 ter novo ustavo smo tudi v naši državi dobili možnost zasebnega šolstva. Tako so se skozi leta pojavile različne oblike alternativnega osnovnošolskega šolanja.

Med prvimi zasebnimi šolami, ki jih je država priznala kot javne, so bile verske šole. Njihovo vodilo je, da učence vzgajajo v duhu krščanske vere, učni načrt pa bistveno ne odstopa od tistega v javnih šolah.

Med tistimi, ki so v slovenskem zasebnem šolstvu orale ledino, je tudi waldorfska šola, ki je kot eksperiment začela delovati leta 1992 v Ljubljani. Waldorfska pedagogika se je rodila iz želje po ustvarjanju boljšega sveta. Otroci se v osnovni šoli učijo predvsem preko doživljanja, saj močno doživljanje snovi spodbuja zanimanje za skrivnosti sveta in pripomore k ustvarjanju pozitivnega odnosa do posameznega predmeta, to pa vodi k bolj uspešnemu učenju in usvajanju znanj.

Več kot deset let kasneje smo Slovenci dobili tudi osnovno šolo s pedagoškim pristopom Montessori. Ta pedagogika temelji na samomotivaciji otroka kot edinem verodostojnem impulzu za učenje. V osnovnih šolah Montessori imajo učenci pouk v heterogenih skupinah, v katerih se pouk lažje prilagaja sposobnostim ter potrebam otroka. Izobraževanje temelji na izkustvu ter raziskovalnem učenju. Tovrstno šolanje ima urnik dejavnosti, vendar se tudi dolžina učne ure prilagaja zmožnosti zbranosti otrok.

Imamo tudi zasebno osnovno šolo, ki poteka po načelih Vzgoje za življenje. Tudi ta šola nima točno določenega urnika dejavnosti – ta se prilagaja zbranosti učencev. Poleg predmetov, ki jih določa učni načrt, imajo še posebna predmeta, in sicer osebni razvoj ter razumevanje ljudi in sodelovanje.

Poznamo še druge oblike alternativnega šolanja, kot so šolanje na domu in svobodno demokratično šolo, vendar slednje v Sloveniji še nimamo.

kratek opis svobodne demokratične šole

Po svetu je nekaj manj kot 300 svobodnih demokratičnih šol. Najstarejša je šola Summerhill v Angliji, ki jo je okrog leta 1921 ustanovil A. S. Neill. Sloveniji najbližje so šole v Avstriji in Nemčiji. V svobodnih šolah otrok nihče ne nagovarja k učenju, zato se večino časa igrajo, berejo ali se ukvarjajo s čim drugim, kar jih zanima. Učitelji jih neposredno ne nadzorujejo ali usmerjajo. Kar na prvi pogled deluje kot navajanje na lenobo, neodgovornost in anarhijo, se izkaže za nasprotno: otroci radi postavljajo pravila in se jih tudi držijo. Ob popolni odsotnosti pritiska, da se morajo učiti, se v otrocih zbudi naravna motivacija za učenje. Ker se želijo učiti, znanje osvajajo veliko hitreje in z manj napora. Ustanovitelj svobodne šole Neill je zelo poudarjal pedagoški eros učitelja, ki je po njegovem mnenju ključen za uspešno poučevanje otrok.

iz prve roke: moja izkušnja z ogledom filma z učenci

Prof. Nuša Drinovec si je z učenci 7. razredov Osnovne šole Vič ogledala film **Svobodna šola** in prosili smo jo za zapis njene izkušnje ob ogledu ter pogovorih, ki so jih imeli v razredu ob tej temi.

priprava učencev na ogled filma

Učence je treba pred filmom pripraviti, da pozorno sledijo dialogom, saj jih v **Svobodni šoli** kar mrgoli. Ves film namreč temelji na pogovorih med učenci in učitelji. Zaradi številnih interakcij, konfliktov ter ne nazadnje pogosto nevedenega pogovora so številne misli – predvsem učencev – nedokončane ali zmedene.

Prav tako je treba mlade gledalce opozoriti, da so pozorni na vloge posameznikov v skupnosti.

pogovor po ogledu filma

Po ogledu filma učence najprej povprašamo po mnenju o filmu, ki naj ga tudi utemeljijo.

Spodbudimo jih k razmišljanju o tem, kako so doživeli posamezne like iz filma in koga so si najboljše zapomnili.

V razredu smo načeli vprašanja, kot so:

- Zakaj so imeli otroci radi Giovannija? Kaj bi učenci naredili, če bi ostal na šoli?
- Kakšno vlogo ima v filmu učitelj? Kako bi ocenili vlogo ravnatelja Alexa? Je kot ustanovitelj dovolj poznal idejo svobodne šole?
- Kaj menijo, zakaj je film črno-bel? Je dinamika filma hitra ali počasna? ...

Nato pa lahko učitelj vodi pogovor dalje ter preusmeri pozornost na širše in zelo aktualne teme, povezane z vzgojo in izobraževanjem ter družbo na splošno.

Učence povpraša, kaj menijo o **pravilih v šoli in tudi sicer v družbi**. Lahko jih spomni na enega od prizorov v filmu (npr. učenci izglasujejo, da bodo Giovannija izključili iz šole), ko so učenci sprejemali določeno pravilo. Spodbudi jih, da argumentirajo, kakšno mnenje je imela večina šolske skupnosti o pravilu in kako ga je izrazila. Kakšen je kulturni dialog? Pogovor lahko učitelj razširi na razmišljanje o tem, kakšna bi bila družba brez pravil. Pomeni popolna odsotnost meja v družbi svobodno družbo?

Naslednja tema, o kateri se lahko pogovorijo, je **frustracija v šoli in izobraževanju**. Učence lahko učitelj pozove k razmišljanju, kaj v šoli in pri vzgoji in izobraževanju zanje predstavlja frustracijo, tudi z iskrenim opisom lastne izkušnje, ko je kot učitelj doživel frustracijo ali se znašel v stiski.

V sodobni družbi se zdi, da je frustracij znotraj šolskega sistema čedalje več, vendar ne le tistih, povezanih z ocenjevanjem in preverjanjem znanja, ampak predvsem stisk zaradi **medvrstniškega fizičnega ali psihičnega nasilja** (tudi širjenje nestrpnosti prek družbenih omrežij). Film ponuja iztočnice za pogovor tudi o tem, kako skupaj z učenci reševati tovrstno nasilje in kako družbo ozavestiti o nedopustnosti takega vedenja. Z učenci se lahko pogovorimo tudi o tem, kako bi skupaj oblikovali pravila šolskega reda in vzgojni načrt šole, ter s skupnimi močmi dvignili raven kulture obnašanja v šolskem prostoru in širše.

Zadnja tema, o kateri se je smiselno pogovoriti, je pomen besedne zveze **svobodna šola**. Če vzamemo za izhodišče misel, da se svoboda posameznika konča tam, kjer se prične svoboda sočloveka, hitro pridemo do sklepa, da tudi svobodna šola potrebuje določena pravila. Učenci naj spregovorijo o tem, kaj je zanje **svoboda**, kdaj se počutijo svobodne ali nesvobodne.

Svoboda je tudi odgovornost, zato ne bi bilo slabo spregovoriti o odgovornostih otrok, ki jih imajo tako v šoli kot širše v družbi.

Da so otroci svobodni v svojem mišljenju in gibanju, rasti itd., smo odgovorni predvsem

odrasli s svojim zgledom.

Na tej točki bi lahko pogovor napeljali na pedagoški eros učitelja. Ta lahko namreč zelo pripomore k zburanju zanimanja otrok za različna področja vedenja in razumevanja sveta, želje po znanju. In ko bodo učenci povezali svobodo z znanjem, smo na pravi poti, da bodo postali srečni in izpolnjeni posamezniki.

in za konec ...

Za ogled filma smo se v aktivu slovenistk odločile, ker nas je pritegnila njegova tema. Veliko se namreč pogovarjamo o tem, kaj se dogaja z odnosi med učenci, zakaj upada želja po znanju itd. Verjetno je odgovor na dlani, in sicer da v slovenski družbi znanje ni več vrednota. Kot učiteljica se seveda s tem nikakor ne bom sprijaznila in vsak dan znova z veseljem opažam, da še obstaja upanje. Nedvomno ga budi tudi pedagoški eros, ki pa ob družbenem odnosu do učiteljskega poklica zelo trpi.

Film smo si z učenci sedmih razredov ogledali prvi v Sloveniji in resnično nisem vedela, kakšen bo njihov odziv. Na pogovor po filmu sem povabila tudi pedagoga programa Montessori in nekdanjega svetovnega prvaka v smučarskih skokih Francija Petka, s katerim sva pokomentirala filmske junake ter odprla teme za pogovor o vtisih ob filmu. Učenci so imeli veliko povedati: da so meje v šoli potrebne, da si v prikazanem vsakdanu šole sploh niso mogli ogledati poteka vsaj ene učne ure, da je bilo dogajanje v šoli zmedeno, neurejeno ... Predvsem pa jih je zelo skrbelo, kaj bodo učenci po zaključku takega šolanja znali. Seveda je bilo tudi nekaj pozitivnih kritik, ki smo jih natančneje razčlenili v pogovoru pri razrednih urah in na sestankih šolske skupnosti. Tako učencem kot nekaterim učiteljem se je zdela ideja o soustvarjanju hišnega reda zelo smiselna. Namreč, če otroci sami predlagajo in soustvarijo hišna pravila šole, o njih razmislijo in se jih dosledneje držijo. Tako jih ne nazadnje vzgajamo v odgovorne posameznike.

Kar nekaj učencev pa seveda o filmu ni imelo mnenja, dejali so le, da se je vlekel, da ni bilo nič dramatičnega, da so opazovali le dolgočasen vsakdan učencev neke šole ... Pogrešali so akcijo, umore, ljubezenske zaplete itd.

Tudi s temi smo se pogovorili: zakaj to pogrešajo, zakaj se jim zdi zanimivo le tisto, kar šokira in preplavi s številnimi občutki.

Tudi njihovo mnenje ni zanemarljivo in verjamem, da jih z ogledi takih, drugačnih, nekonvencionalnih filmov izobražujemo, spreminjamo njihov odnos do filmske kulture.

Naj bo zadnja misel vodilo za delo z njimi tako v šoli kot zunaj nje ...

dodatne dejavnosti

Ogled filma **Abeceda (Alphabet, 2013)**, ki analizira tekmovalno naravnani sodobni izobraževalni sistem ter poziva k izobraževanju, ki temelji na človeški domišljiji in ustvarjalnosti.

Ob filmu **Svobodna šola** je 24. 11. 2015 v Kinodvoru potekalo **izobraževanje za strokovne sodelavce osnovnih in srednjih šol**, ki smo ga organizirali v sklopu programa MOL generacije v sodelovanju in s podporo Oddelka za predšolsko vzgojo in izobraževanje MOL. Ogledali smo si film, sledil pa je pogovor s strokovnjaki:

- doc. dr. Ireno Lesar z Oddelka za temeljni pedagoški študij na Pedagoški fakulteti UL,
- red. prof. dr. Zdenkom Medvešem, zaslužnim rednim profesorjem v pokoju, pred upokojitvijo profesorjem na Oddelku za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete,
- red. prof. dr. Robijem Krofličem z Oddelka za pedagogiko in andragogiko Filozofske fakultete UL.

Posnetek pogovora si lahko ogledate na spletni strani Kinodvora:

<http://www.kinodvor.org/foto-in-video/izobrazevanje-za-strokovne-sodelavce-svobodna-sola/>